
De arbeidsdeelname herstelt, maar niet iedereen profiteert mee

De werkzaamheidsgraad – het aandeel werkenden in de bevolking – is één van de belangrijkste indicatoren om aan te tonen hoe gezond een arbeidsmarkt is. Ze staat dan ook centraal in vele hervormingsplannen en doelstellingen. Op Europees vlak waren er de Lissabondoelstellingen, die bepaalden dat tussen 2000 en 2010 de werkzaamheidsgraad van 15- tot 64-jarigen moest worden opgetrokken tot 70%. Deze doelstelling werd niet behaald, zoals we verderop in dit artikel zullen zien. Voor het komende decennium werden nieuwe doelstellingen opgemaakt, de EU2020-strategie genaamd. Hierin werd onder meer vooropgesteld om tegen het jaar 2020 75% van de Europese bevolking tussen 20 en 64 jaar aan de slag te krijgen. De economische crisis zorgde echter voor een valse start en anno 2011 was de werkzaamheidsgraad in Vlaanderen en in de meeste Europese lidstaten zelfs nog niet helemaal hersteld tot het precrisisniveau van 2008.

Voorzichtig herstel na de crisis

Figuur 1 toont de trendevoluitie van de werkzaamheidsgraad in de Belgische gewesten, België en de Europese Unie in haar geheel. Het is duidelijk dat deze zeer geleidelijk evolueert, en dat de onderlinge verhoudingen tussen de verschillende gebieden grotendeels gerespecteerd blijven. Sinds 2010 zien we wel een verschil tussen de Europese werkzaamheidsgraad, die stabiliseert, en België en de gewesten, waar de werkzaamheidsgraad toeneemt (met uitzondering van Brussel). Het Europese herstel wordt vooral geremd door de slechte cijfers in landen als Griekenland, Spanje en Ierland. Het grilige verloop van de Brusselse cijfers is in de eerste

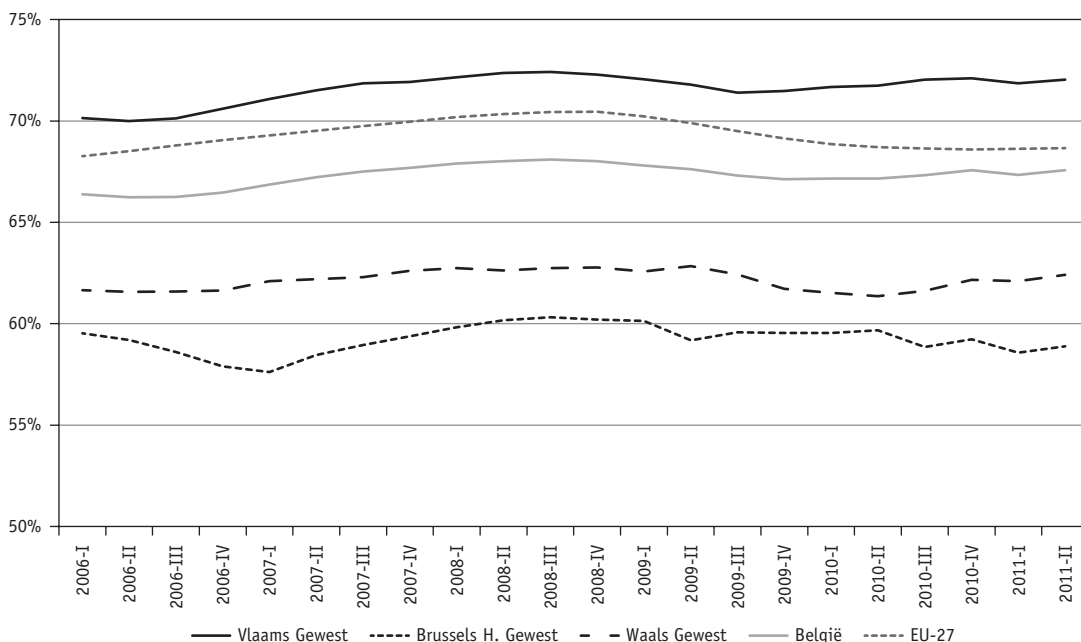
plaats een gevolg van het feit dat deze cijfers gebaseerd zijn op een enquête, waardoor kleinere gebieden met minder respondenten minder stabiele cijfers hebben.

Halverwege 2011 bedroeg de Vlaamse werkzaamheidsgraad (bij 20- tot 64-jarigen) 72,0%. Dat is ruim boven het (dalende) Europese gemiddelde van 68,7%. Het Waals Gewest kende een werkzaamheidsgraad van 62,4% en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest 58,9%, waardoor de Belgische werkzaamheidsgraad op 67,6% uitkwam.

In tabel 1 tonen we hoe de werkzaamheidsgraad in de verschillende Europese landen geëvolueerd is sinds de start van de crisis. We vergelijken telkens het trendniveau van het tweede kwartaal van 2008 met dat van 2011. In de EU-27 lag de werkzaamheidsgraad in 2011 1,6 procentpunten lager dan in 2008. Vlaanderen was nog maar 0,4 procentpunten verwijderd van het precrisisniveau, en deed het op dit vlak dus een stuk beter. Van alle Europese landen scoorden enkel Duitsland, Oostenrijk, Polen en de ministaatjes Luxemburg en Malta nog beter. In sommige landen was het verschil ten opzichte van 2008 spectaculair: in Spanje, Ierland, Letland en Estland lag de werkzaamheidsgraad in 2011 nog 7 tot 11 procentpunten lager dan in 2008.

Figuur 1.

Trendniveau* van de werkzaamheidsgraad (20-64 jaar) (België en de gewesten, EU-27; 2006-I – 2011-II)

* Trendniveau: voortschrijdend gemiddelde van de voorbije vier kwartalen.

Bron: Eurostat LFS, FOD Economie – Algemene Directie Statistiek – EAK (Bewerking Departement WSE/Steunpunt WSE)

Tabel 1.

Trendniveau* van de werkzaamheidsgraad (20-64 jaar) in Vlaanderen en de Europese landen (rangschikking volgens evolutie 2008-II – 2011-II)

	Niveau	Evolutie		Niveau	Evolutie
	2011-II	2008-II – 2011-II		2011-II	2008-II – 2011-II
	(%)	(ppt)		(%)	(ppt)
Vlaams Gewest	72,0	-0,4	Verenigd Koninkrijk	73,7	-1,7
EU-27	68,7	-1,6	Italië	61,1	-1,9
Malta	61,0	2,3	Finland	73,4	-2,1
Duitsland	75,6	1,9	Slovakije	65,0	-2,9
Luxemburg	70,7	1,3	Portugal	70,0	-3,1
Polen	64,8	0,8	Slovenië	69,1	-3,5
Oostenrijk	75,1	0,3	Denemarken	75,8	-3,7
België	67,6	-0,5	Griekenland	62,3	-4,1
Zweden	79,5	-0,9	Bulgarije	64,3	-5,4
Frankrijk	69,2	-1,1	Litouwen	66,0	-6,6
Roemenië	63,1	-1,4	Spanje	62,3	-7,0
Cyprus	75,3	-1,5	Estland	68,9	-8,1
Nederland	76,9	-1,5	Ierland	64,4	-9,3
Tsjechië	70,7	-1,6	Letland	66,2	-10,6
Hongarije	60,5	-1,6			

* Trendniveau: voortschrijdend gemiddelde van de vier voorgaande kwartalen.

Bron: Eurostat LFS, FOD Economie – Algemene Directie Statistiek – EAK (Bewerking Departement WSE/Steunpunt WSE)

Lissabon: het eindrapport

Nu de cijfers van 2010 bekend zijn, kunnen we een eindbeoordeling maken van de Lissabondoelstellingen. Deze doelstellingen werden in het jaar 2000 naar voren geschoven binnen de ganse Europese Unie, en bevatten drie doelstellingen rond werkzaamheidsgraad:

- Tegen 2010 diende minstens 70% van alle 15- tot 64-jarigen aan het werk te zijn.
- Tegen 2010 diende minstens 60% van alle 15- tot 64-jarige vrouwen aan het werk te zijn.
- Tegen 2010 diende minstens 50% van alle 55- tot 64-jarigen aan het werk te zijn.

Deze doelstellingen golden enkel voor de Europese Unie in haar geheel, al heeft Vlaanderen voor zichzelf dezelfde doelstellingen gesteld. In tabel 2 tonen we voor de EU-27, België en de drie gewesten het vertrekpunt in 2000 en de werkzaamheidsgraad waarmee ze in 2010 geland zijn.

Belangrijkste vaststelling: Vlaanderen heeft de hoofddoelstelling niet gehaald. In 2010 was 66,3% van de Vlamingen tussen 15 en 64 jaar aan het werk, en geen 70% zoals vooropgesteld. In de andere gewesten (en België in zijn geheel) bleef de arbeidsdeelname nog een stuk lager dan in Vlaanderen.

Hoewel er heel wat (vooral Scandinavische) landen zijn die de 70%-doelstelling wél haalden, strandde de EU-27 op 64,2%, dus meer dan 5 procentpunten onder de doelstelling.

Het Vlaams Gewest haalde wel de doelstelling om minstens 60% van de vrouwen aan het werk te krijgen, iets wat België en de Europese Unie niet lukte. De derde doelstelling bleek voor Vlaanderen veel te hoog gegrepen. Slechts 38,2% van de 55-plussers was in 2010 aan het werk, de 50% was dus nog ver verwijderd. De Europese Unie (46,3%) en Brussel (40,6%) scoren op dit vlak beter, maar haalden geen van beide de doelstelling.

Geen al te best rapport dus voor Vlaanderen. Indien we echter kijken naar de vooruitgang die tussen 2000 en 2010 geboekt werd, en zo rekening houden met de verschillen in startpositie, kunnen we deze beoordeling wel wat nuanceren. Het Vlaams Gewest ging op alle vlakken sterker vooruit dan de andere gewesten en de EU-27 (zowel in procenten als in procentpunten). Vooral de toename van de werkzaamheidsgraad van de vrouwen (+7,3 ppt) en 55-plussers (+12,7 ppt) was bijzonder fors. Deze dubbele evolutie was ook de reden van de toename van de algemene werkzaamheidsgraad. Aan de andere kant betekenen deze cijfers dat,

Tabel 2.

Werkzaamheidsgraad (15-64 jaar) naar achtergrondkenmerken (België, de gewesten en de EU-27; 2000 en 2010)

		2000 (%)	2010 (%)	Evolutie '00-'10 (ppt)
Vlaams Gewest	Werkzaamheidsgraad 15-64 jaar	63,5	66,3	+2,8
	Werkzaamheidsgraad vrouwen	54,0	61,3	+7,3
	Werkzaamheidsgraad 55-plussers	25,5	38,2	+12,7
Waals Gewest	Werkzaamheidsgraad 15-64 jaar	55,7	56,7	+1,0
	Werkzaamheidsgraad vrouwen	46,0	50,6	+4,6
	Werkzaamheidsgraad 55-plussers	25,2	35,1	+9,9
Brussels H. Gewest	Werkzaamheidsgraad 15-64 jaar	54,5	54,8	+0,3
	Werkzaamheidsgraad vrouwen	48,4	48,7	+0,3
	Werkzaamheidsgraad 55-plussers	34,1	40,6	+6,5
België	Werkzaamheidsgraad 15-64 jaar	60,1	62,0	+1,9
	Werkzaamheidsgraad vrouwen	50,8	56,5	+5,7
	Werkzaamheidsgraad 55-plussers	26,1	37,3	+11,2
EU-27	Werkzaamheidsgraad 15-64 jaar	62,1	64,2	+2,1
	Werkzaamheidsgraad vrouwen	53,6	58,2	+4,6
	Werkzaamheidsgraad 55-plussers	36,8	46,3	+9,5

Bron: Eurostat, LFS, FOD Economie – Algemene Directie Statistiek – EAK (Bewerking Departement WSE/Steunpunt WSE)

indien Vlaanderen dezelfde werkzaamheidsgroei aanhoudt in de toekomst, de 70%-doelstelling ook tegen 2020 nog niet gerealiseerd wordt.

EU2020: een nieuwe start

In 2010 werden, na het aflopen van de periode van de Lissabondoelstellingen, nieuwe doelstellingen opgemaakt voor het komende decennium. Op Europees vlak kregen deze vorm binnen de EU2020-strategie, en in Vlaanderen werd het Pact 2020 afgesloten, waar eveneens werkzaamheidsdoelstellingen in stonden. In tabel 3 wordt voor Vlaanderen de evolutie van de werkzaamheidsgraad getoond, opgesplitst naar achtergrondkenmerken. Daar waar er een overeenstemmende doelstelling bestaat, wordt deze ook aangegeven.

Vanuit Europa is er nog maar één doelstelling: tegen 2020 moet 75% van de Europeanen tussen 20 en 64 jaar aan het werk zijn. Men heeft er voor gekozen

om de leeftijdsfork te veranderen van 15-64 naar 20-64, om zo de consistentie te bewaren met de EU2020-doelstellingen op het vlak van onderwijs (minder dan 10% vroegtijdige schoolverlaters, minstens 40% van de 30- tot 34-jarigen met een eindexamen diploma hoger onderwijs). Streven naar een hoger aandeel werkenden in de leeftijdsgroep van 15 tot 19 jaar is in dat opzicht een fout signaal.

Naast het schrappen van de subdoelstellingen voor vrouwen en 55-plussers en het aanpassen van de leeftijdsfork, is er nog een belangrijke verandering ten opzichte van de Lissabondoelstellingen. In plaats van één doelstelling te bepalen voor alle landen samen, heeft elke lidstaat nu een eigen doelstelling, aangepast aan de vertreksituatie. Indien elk land zijn eigen doelstelling haalt, komt de ganse Europese Unie aan de voorziene 75%. België kreeg de doelstelling om tegen 2020 een werkzaamheidsgraad van minstens 73,2% te bereiken. Het Vlaams Gewest heeft zichzelf volgens dezelfde berekeningswijze een doelstelling van 'ruim 76%' opgelegd.

Tabel 3.

Werkzaamheidsgraad (20-64 jaar) naar achtergrondkenmerken (Vlaams Gewest; 2000-2010)

	2000 (%)	2008 (%)	2009 (%)	2010 (%)	Evolutie '00-'10 (ppt)	Evolutie '08-'10 (ppt)	Doelstelling 2020
Totaal	68,9	72,3	71,5	72,1	+3,2	-0,2	76%
<i>Geslacht</i>							
Mannen	79,0	78,3	77,2	77,4	-1,6	-0,9	
Vrouwen	58,5	66,1	65,7	66,7	+8,2	+0,6	75%
<i>Leeftijd</i>							
20-49	81,1	83,3	81,5	81,5	+0,4	-1,8	
50-64	39,9	49,1	50,9	53,1	+13,2	+4,0	60%
55-64	25,5	34,3	35,8	38,2	+12,7	+3,9	50%
<i>Onderwijsniveau*</i>							
Laag	52,9	53,3	52,5	53,3	+0,4	+0,0	
Midden	77,9	78,5	77,8	78,7	+0,8	+0,2	
Hoog	86,6	86,7	86,7	86,2	-0,4	-0,5	
<i>Herkomst</i>							
Belgen	nb	73,3	72,9	73,5	nb	+0,2	
EU-27	nb	68,4	67,0	68,6	nb	+0,2	
Niet-EU-27	nb	56,3	53,4	53,4	nb	-2,9	64%
<i>Handicap</i>							
Met handicap	nb	nb	37,5	33,5	nb	nb	43%
Zonder handicap	nb	nb	76,0	77,3	nb	nb	

* Werkzaamheidsgraden volgens onderwijsniveau berekend voor 25- tot 64-jarigen.

Bron: FOD Economie – Algemene Directie Statistiek – EAK (Bewerking Departement WSE/Steunpunt WSE)

Ook in het Pact 2020 werden een aantal werkzaamheidsdoelstellingen bepaald, zij het op basis van de 'oude' werkzaamheidsgraad van 15- tot 64-jarigen. In het Vlaams Hervormingsprogramma, een programma dat jaarlijks aan de Europese Commissie wordt voorgelegd, werden de verschillende doelstellingen geharmoniseerd en vertaald naar de leeftijdsindeling van 20 tot 64 jaar. Volgende doelstellingen worden beschreven:

- Tegen 2020 dient minstens 76% (ruim 76%) van de Vlamingen tussen 20 en 64 jaar aan het werk te zijn.
- Tegen 2020 dient minstens 75% van de Vlaamse vrouwen tussen 20 en 64 jaar aan het werk te zijn.
- Tegen 2020 dient minstens 60% van de Vlamingen tussen 50 en 64 jaar aan het werk te zijn.
- Tegen 2020 dient minstens 50% van de Vlamingen tussen 55 en 64 jaar aan het werk te zijn.
- Tegen 2020 dient minstens 43% van de arbeidsgehandicapte Vlamingen tussen 20 en 64 jaar aan het werk te zijn.
- Tegen 2020 dient minstens 64% van de Vlamingen tussen 20 en 64 jaar die geboren zijn buiten de EU-27 aan het werk te zijn.

In 2010 kende het Vlaams Gewest een werkzaamheidsgraad van 72,1% (bij 20- tot 64-jarigen). Daarmee is Vlaanderen nog 0,2 procentpunten verwijderd van het hoogste niveau dat het ooit bereikte, in 2008 voor de crisis uitbrak. Sinds het jaar 2000 nam de werkzaamheidsgraad met 3,2 procentpunten toe. Merk op dat we hierboven (in tabel 2) voor de leeftijdsgroep van 15 tot 64 jaar een werkzaamheidsgroei van 2,8 procentpunten noteerden tussen 2000 en 2010. Dit wil zeggen dat de toenemende scholarisatie van de Vlaamse jongeren de werkzaamheid van 15- tot 19-jarigen drukt en een negatief effect had op de 'oude' werkzaamheidsgraad van 15- tot 64-jarigen. Indien Vlaanderen in het komende decennium dezelfde werkzaamheidsgroei aanhoudt, zal het de doelstelling van 76% niet halen. Zeker indien de economische groeivertraging opnieuw begint te wegen op de arbeidsdeelname, zullen er extra inspanningen nodig zijn. Hier komen we verder nog uitgebreid op terug (zie Theunissen et al., 2011).

De werkzaamheidsgraad van Vlaamse mannen is de voorbije tien jaar met 1,6 procentpunt gedaald, tot 77,4%. De vrouwen daarentegen, boekten

sterke vooruitgang. In 2010 kenden zij een werkzaamheidsgraad van 66,7%, 8,2 procentpunten meer dan in 2000. Deze vaststelling bevestigt de eerdere observatie dat de toename van de algemene werkzaamheidsgraad in de eerste plaats het gevolg is van het dichten van de ongelijkheidskloven, en niet van een algemene toename van de arbeidsdeelname. Toch bedroeg de kloof tussen mannen en vrouwen ook in 2010 nog steeds bijna 11 procentpunten. Na een dipje in 2009 is de werkzaamheidsgraad van vrouwen in 2010 boven het niveau van voor de crisis gestegen. De mannen hebben de crisis echter nog lang niet verteerd, hun werkzaamheidsgraad was in 2010 0,9 procentpunten lager dan in 2008. Dit verklaart ook de daling tussen 2000 en 2010. Op langere termijn bekeken, bleef de werkzaamheidsgraad van mannen eerder stabiel.

De Vlaamse werkzaamheidsgraad neemt sterk af met de leeftijd. Vlamingen tussen 20 en 49 jaar hadden in 2010 een werkzaamheidsgraad van 81,5%. Deze werkzaamheidsgraad is maar beperkt gestegen in de voorbije tien jaar (+0,4 ppt), al speelt het effect van de crisis nog sterk mee (-1,8 ppt sinds 2008). 50-plussers hadden in 2010 een werkzaamheidsgraad van 53,1%, 55-plussers 38,2%. Beide groepen kenden sinds 2000, maar ook sinds 2008, een forse vooruitgang.

De werkzaamheid verschilt ook sterk naargelang het onderwijsniveau. In 2010 hadden laaggeschoolden een werkzaamheidsgraad van 53,3%, midden-geschoolden 78,7% en hooggeschoolden 86,2%. Opmerkelijk is dat deze werkzaamheidsgraden de voorbije tien jaar amper geëvolueerd zijn. Dit wil zeggen dat de toename van de algemene werkzaamheidsgraad het gevolg is van een stijging van het aandeel hogergeschoolden, en een daling van het aandeel laaggeschoolden. Al betekent dit natuurlijk ook dat de aanzwellende groep van gediplomeerde inwoners in grote mate effectief aan het werk ging. De toename van het globale onderwijsniveau reflecteert met andere woorden een reële vraag naar (hoger) geschoolde arbeidskrachten op de Vlaamse arbeidsmarkt (Sourbron & Herremans, 2011). De werkzaamheidsgraad van hooggeschoolden is echter nog niet helemaal hersteld van de crisis, want in 2008 lag deze nog 0,5 procentpunt hoger. Laag- en middengediplomeerden waren wel opnieuw even werkzaam als in 2008.

Personen die buiten de EU-27 geboren zijn, hebben een beduidend lagere werkzaamheidsgraad dan autochtonen. In 2010 bedroeg deze 53,4%, precies evenveel als in 2009, maar liefst 2,9 procentpunten lager dan in 2008. Enkel de Belgen (73,5%) en de personen die in een ander EU-land geboren zijn (68,6%), hadden opnieuw het niveau van voor de crisis bereikt. De diepe kloof tussen de herkomstgroepen werd met andere woorden nog iets groter. Het gebrek aan vooruitgang bij de allochtonen maakt duidelijk dat het behalen van de doelstelling van 64% tegen 2020 uiterst moeilijk zal zijn.

De arbeidsdeelname van personen met een arbeidshandicap is in 2010 bijzonder fors gedaald ten opzichte van 2009 (van 37,5% naar 33,5%). Mogelijk speelt hier een enquête-effect mee en is de daling toe te schrijven aan een andere samenstelling van de bevroegde groep van personen met een arbeidshandicap. Anderzijds is het ook zo dat arbeidsgehandicapten na het verlies van hun job vaker naar inactiviteit doorstromen dan naar de werkloosheid. Mogelijk heeft een deel van de arbeidsgehandicapten die door de economische crisis werden getroffen zich ontmoedigd teruggetrokken uit de arbeidsmarkt (Samoy, 2011).

Conclusie

Hoewel het Vlaams Gewest qua werkzaamheidsgraad beter scoort dan het Europese gemiddelde, en de crisis ook beter lijkt te verteren dan de meeste Europese landen, heeft Vlaanderen de ambitie

om beter te doen. Die ambitie werd kracht bijgezet door het bepalen van een aantal doelstellingen naar het jaar 2020 toe. De economische crisis van 2008-2009 zorgde echter voor een valse start. De Vlaamse werkzaamheidsgraad was in 2011 nog niet helemaal hersteld tot haar oude niveau, met name omdat de arbeidsdeelname van een aantal groepen (mannen, jongeren, allochtonen, arbeidsgehandicapten) duidelijk meer en langer te lijden heeft onder de crisis. Nu de economie opnieuw vertraagt, dreigt de werkzaamheid van deze groepen te stagneren, of zelfs opnieuw achteruit te gaan. Dit bemoeilijkt het behalen van de doelstellingen en het realiseren van een meer evenredige arbeidsdeelname.

Raf Boey

Departement Werk en Sociale Economie

Bibliografie

- Samoy, E. 2011. *De arbeidsdeelname van mensen met een arbeidshandicap*. Brussel: Departement Werk en Sociale Economie.
- Sourbron, M. & Herremans, W. 2011. De vruchten van het hoger onderwijs. *Over.Werk. Tijdschrift van het Steunpunt WSE*, 21(3), 89-95. Leuven: Steunpunt Werk en Sociale Economie.
- Theunissen, G., Herremans, W. & Sels, L. 2011. De blik op 2020: Vlaamse en Belgische werkzaamheidsdoelstellingen gewikt en gewogen. *Over.Werk. Tijdschrift van het Steunpunt WSE*, 21(4). Leuven: Steunpunt Werk en Sociale Economie.
- Vlaams Hervormingsprogramma Europa 2020. www.vlaandereninactie.be